

Маргарита БУЗАЛКОВСКА-АЛЕКСОВА

КОН МИКЕНСКИТЕ СЛОЖЕНКИ СО ВТОРА КОМПОНЕНТА*

-we-ke, -wo-ko, -wo-ke, -wo-ki-de

Во микенскиот грчки се среќаваат сложенки за кои, според начинот на бележењето со слоговното линеарно Бе писмо, се очекува да имаат еднаква втора компонента. Меѓутоа, само формите споменати во насловот, упатуваат на најмалку три различни бележења и толкувања на овие сложенки. Некои од нив, бездруго, се разликуваат од оние во помикенскиот грчки – како според начинот на формирањето, така и по морфолошките и според семантичките специфичности.

При разгледувањето на овие сложени апелативи, бездруго се води сметка и за тоа дали тие претставуваат имиња на занимања, на предмети, алатки и на кои области од животот на микенската цивилизација им припаѓаат. Уште веднаш да споменеме дека се работи, пред сè, за имиња на занимања и задолженија, покрај еден технички термин и придавка.

Така, сложенката *a-pu-ko-wo-ko*, (PY Ab 210.B, Ad 671.B), */amr̥yúk(o)-wo:rgoi/*, е име на занимање во ном. множина што значи „мајсторки за начелници“; овие мајсторки веројатно изработувале „начелници“, ремени од уздата што стојат на челото од коњот¹, потврдени во самостојната употреба на првата компонента */amr̥yúk-/* (cf. *a-pu-ke / a-na-pu-ke*), која и самата претставува препозиционална сложенка. Името на занимање може да се однесува и на изработувачки на „начелници“ во најширока смисла на зборот, односно - „ширити“², но за тоа нема докази на плочките и останува само како можна претпоставка. Оваа сложенка претставува име на женско занимање.

* Овој скромн прилог му го посветувам на мојот професор Михаил Д. Петрушевски по повод десеттата годишнина од неговата смрт.

¹ Cp. *Evidence*, p. 96; M. S. RUIPÉREZ, *Minos* 4, 1956, p. 151, adn. 3; BADER, *Demiourgos* (= F. BADER, *Les composés grecs de type de demiourgos*, Paris 1965), pp. 34ff.; *Acta Mycenaea* II, p. 190; E. Risch, *MH* 25, 1968, p. 207 и др.

² Cf. во оваа смисла и *Documents*², p. 533.; *PP* II, pp. 22-23, C. J. RUIGH, *Études*, p.372, adn. 98.

Кога станува збор за сложенките со повеќе од две компоненти, обично се смета дека две од трите (како најмал дел од можните составки) веќе претставувале единствена целина, која како таква се здружила со друг дел. Таков е случајот со првата компонента *a-pu-ko-* од сложеното име на занимање *a-pu-ko-wo-ko*. Имено, оваа сложенка е употребена како самостоен збор, *a-pu-ke* (PΥ Ub 1315.3.4) и значи „начелница“, дел од уздата, поточно, ремен од огламеникот, што стои на челото од коњот cf. помик. ἄμπυξ, со истото значење. Таа исто така се среќава и како втора компонента од една сложена придавка со негативно значење на пилската плочка Ub 1315.3, т.е. *a-na-pu-ke*. Интересно е што овој термин, како специфичен дел од уздата, се употребува само во Пил. Значи, еднаш разбран како една целина, тој влегува како прв или втор составен дел од сложенките (можеби тука треба да се вброи и *a-pu-ki-si* [, но формата се среќава на фрагментарната плочка PΥn 1342.2 и недостасува контекст, за да се тврди со сигурност дека е тоа истата препозиционална сложенка во дат.(-лок.) множина³.

Втората компонента *wo-ko/wo-ko-i*, */-worgos*, *-worg-o-^hi/*, сп. и *ke-re-si-jo*, *we-ke* /*Krēsio-werǵes*/, или *wo-ze*. Вториот елемент е поврзан со коренот **wǵ-*, што значи „обработува, изработува“; сп. ав. *vərǵeyiti*, помик. ῥέζω, ἔρδω, ἔρϋον⁴, гот. *wairkeiþ*, „работи, изработува, прави“, ерм. *gorc*, „работа“, алб. *rregj*, „чисти (од примеси)“, ст. брет. *guerg*, „успешен“ итн. Сложенките што го содржат *e-* вокализмот од коренот, претставуваат продукт од изработката, cf. *ke-re-si-jo*, *we-ke*, а оние со *o-* вокализам означуваат „мајстор, обработувач, изработувач“. Притоа, првиот елемент го претставува материјалот што го обработува, или продуктот што го изработува мајсторот. Во врска со сложенките со *-wo-ko* како втора компонента е пишувано многу, но особено треба да се нагласи исцрпната обработка на овие сложенки од F. Bader⁵, како во микенскиот, така и во помикенскиот грчки.

³ Се разбира, ако не се работи за евиденција на материјалот од кој се правеле ширитите. Што се однесува до значењето во помикенскиот грчки, зборот се употребувал за врвка или дијадема што служела како украс на женската глава; во *Scholia Pindari*, има едно поинакво објаснување: ἄμπυξ γάρ κατά Θετταλοῦς ὁ χαλινός; Во *Osci* од Аристофан сложенката исто така има поинакво значење, ἄμπυξ κατά τὸν τροχὸν δεδεμένον.

⁴ GEW II, pp. 647.

⁵ BADER, *Demiourgos*, особено pp. 33-57.

Од друга страна, *de-ku-tu-wo-ko* [(PY Un 1322.2), */deiktu-worgōi/*, сложена именка, евентуално име на занимање во дат. (-лок.) единица. Во првиот дел може да се содржи зборот *δίκτυα*, за кој Полукс, 5, 26, вели: *πάντα μὲν οὖν τὰ θερευτικὰ πλέγματα δίκτυα καλοῖτ' ἄν...* или 7, 179: *δίκτυοπλόκος δικτυεύς, δίκτυον δικτύδια*. Зборот се среќава уште кај Хомер. Без разлика на широкиот дијапазон од значења, што ни ги дава Полукс, можеби основното се однесува на „мајстори за правење мрежи“, (cf. X, 132: *ἀλίεως σκευή: δίκτυον, ἀμφίβληστρον...*), како што мисли и А. М. Дејвис⁶.

За првата компонента од оваа сложенка *de-ku-tu-*, има пишувано многу⁷. Тоа се должи пред сè на фонетските разлики меѓу зборот во микенскиот од една и помикенскиот грчки од друга страна: може да се спомене или особеноста во микенскиот вокалот познат како *e* од помикенскиот грчки да го предава со *i*, cf. *δέπας / δίπας*, или пак разликата да се објасни со полната аблаутна степен *ei-* во микенскиот, наспроти нултата во помикенскиот грчки, каде што коренот се јавува како **δεικ-/дик-*, во врска со презентот *δείκνυμι* и аористот *δικεῖν*, како што смета и И. Дију⁸. Во последно време, на ова прашање му посвети внимание О. Панагл⁹, којшто смета дека првата компонента на оваа сложенка е изведена од индоевропскиот корен **deiǵ-*; како паралела за ваков вид аблаутни степени од помикенскиот грчки, тој ги цитира формите *κλειτός: κλίσις*; а од ведскиот *gántuḥ: gútiḥ < *gʷém-tu : *gʷm-tí*.

Иако останува можноста погоре обработениот втор дел *-wo-ko* да се содржи и во сложенката *de-ku-tu-wo-ko*, сепак мислам дека тој во оваа сложенка може да се транскрибира како */(s)wolk-o-s/*, cf. тох. Б *sālk*, лат. *sulcus*, „бразда“, ст.-англ. *seolh*, „бразда, плуг“, лит. *velkū* „тегнам, влечам“, ст.-сл. *вѣкж*, авест.- *varək-*, „тегнам“, алб. *heq*¹⁰ и да означува „влечач, тргач“, сп. *ὄλκος, ὄλξ*. Како поткрепа за ваквото разбирање на вториот елемент од оваа сложенка, би можеле да го

⁶ Cf. A. MORPURGO-DAVIES, o.c. (in adn.3), p.100; F. BADER, *Demiourgos* p. 35: cf. *δίκτυβόλος*.

⁷ Cf. P. CHANTRAINE, 'A group of mycénien *dekuwoko*', *REG* 80, 1967, pp.1-5; *DÉLG* s.v. *δίκτυον*.

⁸ DUHOUX, *Aspects*, p. 130, adn. 340.

⁹ O. PANAGL, 'Mykenisch und die Sprache Homers : alte Probleme - neue Resultate', *Mykenaiika*, pp. 499-513, посебно p. 508; сп. исто така и М. РОЕТТО, 'net' in Anatolian, Vedic and Greek', *MSS* 53, 1992[1994], pp. 159-174.

¹⁰ Сп. ГАМКРЕЛИДЗЕ-ИВАНОВ, I, p. 124.

земеме за споредба во помикенскиот грчки и насловот на фрагментарно познатата трагедија Δικτυουλκοῦς од Ајсхил. Во изданието на Nauck-Snell¹¹, II, 17 го има следново објаснување: Δικτυουλκοῦς Hermann dici suspicatur piscatores Seriphios, in quorum retia inciderit Danae cum Perseo exposita... Δικτυουλκοῖ vitiose scriptum in fabularum catalogo. Притоа, ова име на занимање може да се разбере како „рибар“- буквално, „оној што ги извлекува мрежите“. Ако е оваа идентификација точна, тогаш во микенскиот грчки имаме евентуално потврда за уште еден корен во кој грчкиот учествува со почетно *w, заедно со индоиранската и балтословенската група јазици во заедничкото семејство на индо-европски јазици, покрај оние што коренот го предаваат со *s, сп. и *we-re-za*, сп. и *e-pr-wo-ke* во вториот дел.

Сложеното име на задолжение *i-je-ro-wo-ko* (PY Eb 159.a), */hieroworgos/*, со буквално значење „оној што изведува свети обреди=свештеник“, cf. ἱεροεργός, Калимах, фрг. 517. Општо е прифатено (сп. *Documents*² и К. Ј. Реих) дека ова име на занимање треба да се разбере како ‘sacrificateur’, т.е. „свештеник задолжен за принесување жртви“¹², поточно, „оној што ги убива, што ги коле жртвите“. Употребата е слична на хомерската синтагма ἱερὰ ῥέζειν/ ἔρδειν¹³. Притоа треба да се одбележи дека во микенскиот грчки е оформена сложенка, за разлика од хомерскиот грчки, каде што синтагмата сè уште не преминала во еден збор. Според тоа, поголема е веројатноста значењето на сложенката во микенскиот да било поблиско до хомерското, наспроти општото значење што го добил зборот во подоцнешно време - сп. Полукс, I, 14, кој името на занимање ἱεροδρῶσι го набројува под поднасловот θεῶν θεράπευταί, т.е., „слуги во служба на боговите“.

За првата компонента од сложенката, *i-je-ro-*, */hiero-/*, cf. ἱερός, „свештеник“, τὸ ἱερόν, τὰ ἱερά, „жртва, жртвено животно, жртвен дар“.

¹¹ TGF, p. 17.

¹² *Interpretation*², p. 422; *Greek Language*, p. 49; C. J. RUGH, ‘Problèmes de philologie mycénienne’, *Minos* XIX 1-2, 1985, p. 159 i adn. 158; *Documents*² Glossary, p. 548: ‘sacrificing priest’; *D. Mic.*, I, p. 276; VADER, *Demiourgos*, pp. 136ss., навлегувајќи во семантиката на зборот, и покрај ваквото значење за сложенката што го дава Bailly во својот речник, смета и покажува дека ἱεροεργός, ἱερὰ ῥέζειν итн., има поопшто значење од θεῶν, θεράπαι во помикенскиот грчки, особено што за ваквата функција можело да биде одговорно и лице како θεμιδρῶσι.

¹³ Сп. исто така и PERRILLOU, p. 49.

Според Л. Р. Палмер¹⁴, поименичената придавка $\iota\epsilon\rho\acute{o}\varsigma$ била изведена од коренот * $isH-$, „жртвува“, со суфиксот $-ro-$, cf. $i-je-to$. Со оваа придавка, што првобитно значи „силен“, како во ст.-инд. $i\check{s}ir\acute{a}-$, „моќен“, оск. $aisusis$, ‘sacrificiis’, паелигн. $aesis$, умбр. $erus$, ‘dis’. Примерите упатуваат на врската со еден индоевропски корен * $eisH-lisH-$, „се впушта, брза“, сп. ст.-инд. $i\check{s}n\acute{a}i$ и $i\check{s}y\acute{a}i$ и $\acute{e}sati$, „се слизга“¹⁵. Значи, семантичкиот развој се движи од „влева сила, става во движење“, до придавката „подвижен, моќен, вдохнат со божеска сила“, до „жртвен дар“, односно во мн., „свет обред“¹⁶. Според погоре кажаното, сложенката, која ѝ припаѓа на областа на сакралните задолженија, ќе го има значењето „извршители на светите жртвувања“.

Сложеното име на професија *ko-wi-ro-wo-ko*, (KN B 101.1), што веројатно може да се транскрибира како /*kowilo-worgos*/, е исто така име на занимање. Сп. Полукс, I, 13: $\acute{\alpha}\lambda\lambda\acute{\alpha}$ καὶ κοιλᾶναι λίθον εἰς θεοῦ μορφὴν καὶ διαγλύψαι (ἔστιν εἰπεῖν), каде што зборува за имињата на мајсторите што изработуваат божески кипови. Значи, ако името се поврзе со именката $κοῖλος$, сп. и глаголот $κοιλᾶίνω$, „правам длабнати“, тогаш ова име на занимање треба да се разбере како „резбар“¹⁷ или сл. Оваа сложенка Л. Р. Палмер, ја споредува со *ai-te-re*, велејќи дека „if latter are ‘inlayers’, the k. may be ‘those who hollow out the pattern’“. А. М. Дејвис, од друга страна, нагласува дека како име на занимање, сложенката $κοιλοϋργός$ е документирана на папирус од третиот век пред н. е., поставувајќи ја на тој начин под прашање врската и соодветноста на практичното значење на занимањата меѓу микенскиот и помикенскиот грчки. Тоа е навистина така, кога ќе се земе предвид временската дистанца, меѓутоа, има и други фактори за определбата за едно или за друго значење на едно сложено име на занимање: резбарите секако биле потребни при изработката на така богато обработениот и украсен мебел опишан во Та - серијата од пилскиот дворец.

¹⁴*Interpretation*², p. 265: * $is\acute{a}$, ‘imbue with supernatural vigour, quicken’, p. 291.

¹⁵Сп. *DÉLG* II, pp. 457-458; *GEW* I, pp. 712-714; III, p. 110; ГЛМКРЕЛИДЗЕ-ИВАНОВ, II, p. 801.

¹⁶Во врска со ова прашање, в. во најново време и I. НАЈНАЛ, *Mykenaika*, p.291 i adn.26.

¹⁷Сп. D. i M. PETRUŠEVSKI, ‘Proizvodi mikenskoga zanatstva’, Serija *Ta* iz Pila, *Godišnjak Naučnog društva NR Bosne i Hercegovine*, Balkanološki institut 6, Sarajevo 1968, p. 35; *Interpretation*², 137, 431; BADER, *Demourgos*, p. 35f., ‘graveurs’; A. M. DAVIES, o.c., 104.

Првата компонента од сложенката, *ko-wi-ro-*, /*kowilo-*/, (cf. κοῖλος, ко́йλος, варијанти од придавката употребени од Алкај и Анакреонт), е возможно да претставува изведенка од една форма цитирана во глосата на Хесихиј: κούι· τὰ χάσματα τῆς γῆς, καὶ τὰ κοιλώματα, сп. лат. *cavus*, „шуплив, вдлабнат“ ерм. *soyl* < **keu-lo*¹⁸.

Сложенката *ku-ru-so-wo-ko* (PY An 207.10), /*khryso-worgoi*/, „златари“¹⁹, претставува име на занимање во ном. множина, сп. хом. χρυσοχόος и χρυσοῦργός во *Septuaginta*.

ku-ru-so-(wo-ko), /*khru-so-*/, cf. χρυσός²⁰. Првобитната индоевропска форма за злато, **Haus-/Hw-os-*, сп. лат. *aurum*, прус. *ausis*, лит. *áuksas*, тох. А *wäs*, тох. Б *yasa*, ерм. (v) *oski*, сум. *guškin*, била заменета со именка позајмена од семитскиот.

Замената на првобитниот збор за злато во грчкиот била извршена по пат на рано позајмување на семитската форма : χρυσός, „злато“, мик. *ku-ru-so*, акад. *hurāšu*, угар. *hrš*, ст. - евр. *ḥārūš*²¹; cf. и хет. *harašu-*, „бронза“ (заемка од акад. *hurāšu*, „злато“?)²².

ku-wa-no-wo-ko-i (MY Oi 701[.7], -702[.4], -703.2, -704[.4]), /*kuwano-worgoi*^{hi}/, претставува име на занимање, евентуално во дат. множина, што значи „обработувачи на скапоцен камен“; за првиот елемент од сложенката се смета дека е всушност ‘red steatite mould from Mycenaee possibly used by *ku-wa-no-wo-ko*’²³.

ku-wa-no-(wo-ko), /*kuwano-*/, cf. κύανος, хет. *kuwanna-*, „бронза, драгоцен камен“, во микенскиот грчки *ku-wa-no*, „сино стакло“, „лазурит“, во хомерскиот грчки κύανος, „син бакар, челик“.

no-ri-wo-ko/-jo (PY Aa 98 / Ad 669), /*nori-worgoi*/ и *no-ri-wo-ki-de*, TH Of 36, /*nori-worgides*/, е име на занимање што во микенскиот грчки се среќава и во машки и во женски род, во номинатив множина, при

¹⁸ DÉLG, II, 551-552.

¹⁹ А. НЕУБЕК, *Die Sprache* 4, 1958, p. 93; VILBORG, *Grammar*, pp. 60, 140; BADER, *Demiourgos*, p. 33; *Études*, p. 372; М. D. ПЕТРУШЕВСКИ, *SMEA* 12, 1970, p. 121. adn.3; *DMic* 1, pp. 409f. и др.

²⁰ Во врска со семитското потекло на зборот, сп. во последно време Y. DUHOUX, ‘Les contacts entre Mycéniens et Barbares d’ après le vocabulaire du linéaire B’, *Minos* XXIII, 1988 pp.75-83, особ. p.79.

²¹ ГАМКРЕЛИДЗЕ-ИВАНОВ, II, p. 714.

²² ГАМКРЕЛИДЗЕ-ИВАНОВ, II, p. 710, adn.1, p.711.

²³ E. T. VERMEULE, ‘A Mycenaean Dipinto and Graffito’, *Kadmos* 5 : 2 (1966), pp. 142-146; ‘Further account of inscription on red steatite mould from Mycenaee’, *Bulletin of the Museum of Fine Arts*, Boston 64 : 339 (1967), pp. 19-31, посеб. 30 f.

што второто се среќава на архивските документи од дворецот во Теба. Името на занимање мошне веројатно се однесува на произведувањето еден вид текстил, ткаенина, како што сметаат и К. Ј. Рејх и Х. Л. Мелена, cf. хом. $\nu\acute{o}\rho\omicron\tau\iota \chi\alpha\lambda\kappa\hat{\omega}$ ²⁴.

to-ko-so-wo-ko (PY An 297.12), */tokso-worgoi/*, „мајстори за стрели“, во ном. множина, cf. $\tau\acute{o}\xi\omicron\pi\omicron\iota\acute{o}\varsigma$ ²⁵ во помикенскиот грчки.

to-ko-so-(wo-ko), */tokso-/*, cf. $\tau\acute{o}\xi\omicron\nu$, веројатно, според Гамкрелидзе и Иванов, именка од индоевропско потекло, сп. лат. *taxus*, „тис“, ст.-инд. *takṣaka* (име на дрво), перс. *taxš*, „лак, оружје“. Ако е така, тогаш $\tau\acute{o}\xi\omicron\nu$ би можеле да го преведеме со „лак“ (можеби од тисово дрво)²⁶.

to-ro-no-wo-ko (KN As 1517.11), */throno-worgoi/*, име на занимање во ном. множина, што значи „мајстор за столови, столар“²⁷. Сложенката е веројатно во ном. множина, зашто по неа се набројани три машини имиња на лица, поради што се верува дека името на занимање се однесува на сите тројца. Веројатно за име на занимање слично / исто како ова од помикенско време, зборува и Pollux, VII, 182: $\theta\rho\nu\omicron\pi\omicron\iota\acute{o}\varsigma$.

Етимологијата на првата компонента *to-ro-no-(wo-ko)*, */throno-/*, cf. $\theta\rho\nu\omicron\nu\omicron\varsigma$ (и ? $\theta\rho\nu\omicron\nu\alpha\zeta$, $\theta\rho\nu\omicron\nu\alpha\iota\alpha$) се поврзува со коренот **dher-*, *dherH-*, ст.-инд. *dhar-*, ав. *dar-*, ерм. *dadar*, англо-сакс. *darian*, хол. *bedaren*, *dherē: $\theta\rho\acute{o}-\nu\omicron\varsigma$ ²⁸, лат. *frē-tus*, *frē-num*, ст.-слов. *дръжж*, *дръжати*.

ke-re-si-jo, *we-ke* (PY Ta 641.1.1, -709.3.3), */Krēsio-wergēs/*, „од критско производство“, cf. $\Lambda\upsilon\kappa\iota\omicron\epsilon\rho\upsilon\gamma\eta\varsigma$, $\text{Κορινθιο}\upsilon\rho\upsilon\gamma\eta\varsigma$ ²⁹. Во последно

²⁴A. FURUMARK, “Ägäische Texte in griechischer Sprache, *Eranos*, 52, 1954, pp. 18-60, особ. p. 23.; *Documents*², pp. 400, 563; C. J. RUIGH, *Études*, p. 372 и adn. 97; BADER, *Demiourgos*, p. 40; A. M. DAVIES, *Colloquium Neuchâtel*, p. 100, adn. 48; J. L. MELENA, *Nestor 1-VII-1976*, pp. 1059f. и др.

²⁵*Evidence*, p. 96; *Mémoires* I, p. 194; A. HEUBECK, *Minos* 6, 1958, p. 56; *Grammar*, pp. 61, 140; *Interpretation*², pp. 136, 229, 458; *Documents*², pp. 182, 586; BADER, *Demiourgos*, p. 36; *PP* II, pp. 147 f.; M. D. PETRUŠEVSKI, *ŽA* 27, 1977, p. 39; A. M. DAVIES, *Colloquium Neuchâtel*, p. 102 и др.

²⁶Сп. ГАМКРЕЛИДЗЕ- ИВАНОВ, II, p. 629, adn. 1.

²⁷*Evidence*, p. 96; *Documents*², p. 587; *Interpretation*², p. 459; BADER, *Demiourgos*, p. 36; P. HR. ILIEVSKI, *ŽA* 17, 1967, p. 26; E. RISCH, ‘ $\theta\rho\nu\omicron\nu\omicron\varsigma$, $\theta\rho\nu\omicron\nu\alpha$ und Die Komposita vom Typus $\chi\rho\upsilon\sigma\acute{\omicron}\theta\rho\nu\omicron\nu\omicron\varsigma$ ’, *Studi Classice* 14, 1972, pp. 17-24, пос. 17 и др.

²⁸*IEW*, p. 253.

²⁹Cf. *Interpretation*², p. 343, *Documents*², p. 336; D. i M. PETRUŠEVSKI, ‘Proizvodi mikenskog zanatstva’, p. 41; F. GSCHNITZER, *Res Mycenaeae*, p. 148, ‘von kretischer Arbeit’.

време повторно се искажа мислењето дека можеби под оваа придавка треба да подразбереме „како критските“, односно, „од критски вид“³⁰, потсетувајќи на значењето од *weik, εἰκόν, ἴκελος и идејата за соодветство што се содржи во него, нагласена од П. Шантрен.

Првата компонента *ke-re-si-jo-(we-ke)*, /*kresiyo*/*<*/kret-yo/* претставува посесивна придавка од име на остров, „критски“, сп. *ke-re-za*.

Вториот дел, пак, *-we-ke*, /*-werǵ-es*/, cf. *we-ka-ta*, *-wo-ko*, потекнува од коренот **werǵ-*, „работи, изработува“. Иако е одделно напишан од првиот дел, се смета дека обата претставуваат едно единство според значењето „со критска изработка“³¹. Според друга група научници, во вториот елемент треба да го препознаеме εἶκος, т.е. да го транскрибираме како /*-weikes*/, и да го преведеме со „од критски вид“. Така, тие му даваат предност на угледувањето на критскиот вид вази, наспроти можноста тие да биле изработени на Крит, за што се залага првата група научници³².

e-ko-so-wo-ko [(KN Xd <299>), /*ekso-worgos*/*-worgoi*/, име на занимање, или поточно, задолжение, во номинатив множина (или еднина), евентуално „оној што работи надвор“, обврска сфатена како спротивна според значење на *e-to-wo-ko*, како што мисли и Ф. Бадер³³.

Првата компонента од сложенката *e-ke-s(e)-*, /*eks-e*/, по секоја веројатност му одговара на помикенското εξ, пред вокал ἐκ(ἐγ, ἐχ), дијалектно ἐς, во бојотскиот секогаш ἐ(σ)ς, употребен како префикс во микенскиот, сп. лат. *ex* (*ē*, *es*), гал. *ex-*, ст.-ир. *ess-*. Необјаснето е почетното *i-* во балтичките и словенските форми, како на пр. лит. *iš*, *iž*, ст.-сл. ис, из, изъ. Исто така, според паралелните форми од другите

³⁰H. MÜHLESTEIN, *MH* 12, 1955, p. 131; *Tractata Mycenaea*, pp. 233-235; A. HEUBECK, 'Mykenisch *ke-re-si-jo we-ke*', *MSS* 47, 1986, 81-85, p.84: *kresioweikēs* zu lesen, also "kretisches Aussehen habend".

³¹Сп. F. GSCHNITZER, *Res Mycenaee*, p. 148: 'von kretischer Arbeit', C. J. RUUGH, *ibidem*, p. 395: 'de fabrication cretoise'; aliter H. MÜHLESTEIN, *Tractata Mycenaea*, pp. 233-235; A. HEUBECK, 'Mykenisch *ke-re-si-jo we-ke*', *MSS* 47, 1986, pp. 81-85, особ. 84: / *kresioweikes*/, 'kretisches Aussehen habend'.

³²Според C. J. RUUGH, *l.c.* во бел. 76, во вториот елемент од сложенката треба да се состои именка од *-es/-os* основите - : *fépjos*.

³³Сп. VADER, *Demiourgos*, pp. 37-39: ἐξωφοροί; *PP* II, p. 54; J.-P. OLIVIER, *Liste*, p. 68, мисли дека се работи за обврски околу храмот, односно дека овие се обврзани да работат надвор од храмот; Според L. STELLA, *Civiltà*, p. 142, сложенката може да се разбере и како /*enkhosworgos*/, "изработувачи на копја". Така мисли и M. G. TEUPEIRO, *Minos* 10, 1970, p. 172; *DMic* I, p. 215.

индоевропски јазици, има двоумење дали заедничката форма гласи **ék's* или **eǵhs* (**eǵhz*)³⁴. Овој помикенски предлог, општо земено, во микенскиот се јавува само како преверб кај апелативите, т.е. документирана е и формата *e-ke-se-si*, и преку прилогот изведен од него што гласи ἔξω, „надвор“, што се јавува во состав на сложеното име на занимање *e-ko-so-wo-ko*].

e-po-wo-ke (PY Vn 46.9), сложенка за која графијата не е многу сигурна³⁵. Сепак, има можност таа да се поврзе со помикенската ἑφολκός³⁶, односно глосата на Хесихиј ἑφολκᾶ· τὰ ἀγαγεῖν δυνάμενα. Таа би можела да се разбере како некој вид механизам за влечење и подигање, потребен во градежништвото и сосема оправдано евидентиран на документ на кој се набројуваат градежни материјали, алати. Онаму каде што зборува за термините од градежништвото, Полукс (VII, 117) го споменува името на занимањето λιθουλκός· καὶ λιθουλκὸν καὶ λιθολόγον, εἰ μὴ τοῦτο φήσεις ὑπηρετικὴν τινα εἶναι τῇ τεκτονικῇ τέχνῃ. Сложенката во овој случај би била со коренски втор елемент, каква што е на пр., *ke-ni-qa*. Ако е оваа идентификација точна, тука се вклучени и помошни механизми потребни за изведување на градежните работи. Сложенката, всушност, е употребена заедно со една друга форма, т. е. во една синтаγμα што гласи *e-po-wo-ke, pu-to-ro, /ep-wolk-es phutrōn/*, за која се искажани повеќе мислења. Возможно е да се наоѓа во ном. множина, и да претставува една коренска препозиционална сложенка, односно да се транскрибира како */ep-wolk-es/*, со претпоставена форма **/ep-wolk-s/*, што во микенскиот грчки (како и во помикенскиот) се забележува и кај вториот елемент на сложенките - апелативи надвор од препозиционалните сложенки - сп. *ke-ni-qa, ti-ri-po*. Ако е идентификацијата точна, се работи за препозиционална сложенка. Кај Хомер, Ψ 696, е употребен глаголот

³⁴GEW I, p. 527.

³⁵Сп. PTT II, p. 257; во февруари 1989 год. имав ретка можност за увид во голем дел од проблематичните и оштетени места на пилските плочки и заедно со E. L. Bennett Jr., врвниот микенолошки епиграфичар, видовме дека е подеднаква, па дури и поголема можноста на ова место да стои знакот po одошто po., иако тој на погоре цитираното место, споменувајќи ги обете можности, му дал предност на po.

³⁶Според J. L. MELENA, *Minos* 15, 1976, p. 238, првиот елемент од оваа сложенка не е предлог во вистинска смисла на зборот, туку тој смета дека сложенката треба да се транскрибира како */erpho-wokhes/*, односно да се поврзе со помикенската именка ἔρφος, „кожа“, или пак дека може да се смета за писарска грешка, наместо **/epi-wokhes/*.

ἐφέλω, којшто значи „довлекувам“. Ако е интерпретација правилна, сложенката би можеле да ја преведеме како „дигалка“ или сл.

Првата компонента *e-p(o)*-, се јавува како префикс покрај предлогот, пошироко земено, *e-pi*, *o-pi*, што е добро запазен во микенскиот грчки во потесна предлошка, префиксална, провербална употреба, документиран во помикенскиот грчки самостојно и во зависна употреба сп. ἐπί, „на, над, до, покрај, зад, по“, πῆζω, „притискам“ итн.

Формите од другите индоевропски јазици³⁷, како на пр., ст.-инд. *ápi*, „и“, ав. *airi*, „и“, ст.-перс. *ariu*, ерменски *ev*, „и“, велш. *wyneb*, „лице“, гот. *iftuma*, „вечер“; можеби алб. *jap*³⁸, „дава“, месап. *pidō* : ἐπίδομαι, „дава, наддава, додава“, велш. *wur*, „внук“, cf. грч. ἔπισσον, „поколение“, алб. *epëre*, „вечер“, го потврдуваат индоевропското *epi.

Аблаутната степен *opi се чува во помикенските сложенки ὀπώρα, во формите ὀπίσθεν, ὀπίσσω, ὀψέ итн., во оск. *up*, велш. *úfel*, ст.-ир. *oibell*, „жар за потпалување“, венет. *Opi tergium*, лат. *ob*, лит. *apiê*, словенското о, объ, (ако не потекнува од *obhi), алб. *epër*, „горен, повисок“.

Нултата степен од овој предлог и прилог, *pi-, е документирана во староиндиската форма *pi-dhā-na*, „покривање, покривка“, *pi-dhā-ti*, „покрива, затвора“: ст.-грч. ἐπίτιθημι. Во грчкиот е документиран глаголот πῆζω <*pi-sed-yō, „притискам“.

Во неговата мошне смела реконструкција, Е. Хамп ја застапува идејата³⁹, дека во индоевропските јазици имало една стара коренска именка *(*H_e*)*op*-, којашто значела „чело, челна површина“, заедно со која коегзистирала и именката *bhruH-, лат. *front*-, ст. ир. *forbrú*, којашто значела, „штица, брвно“. Обете именки, според него, се поврзале во една сложенка, документирана во грчкиот и во словенските јазици, во зборот за „веѓа“: cf. ὀφρῶς, српскохрв. *o-brva*, *o-brve*, пл. *obočí*. Така, врзувајќи се за зборот и станувајќи на тој начин префикс, првобитната именка за „чело“ го изгубила своето првобитно,

³⁷Cf. *GEW*, p. 535; *IEW* I, 323ff; За ревизијата на формите *epi, *opi*, *pi*, сп. Е. Намп, 'Indoeuropean *(*H_e*)*op*-, *MSS* 40, 1981 pp. 39-60.

³⁸Според Е. Намп, *MSS* 40, 1981, p. 40, алб. *jap* <*epi-dViō.

³⁹*Art. cit.* in adnn. 16, 17.

основно значење, па нејзините разни падежни форми, особено локативската, продолжила да функционира како прилог, предлог итн., а именката за „даска, штица“, го добила значењето „чело“.

Сложенката *e-to-wo-ko/-i*, (KN Fh 462.2, PY An 39.5[.11], Fn 50.6/ Fn 79.13), */entosworgoi/*, е име на занимање во ном. и дат. множина, за чиешто конкретно значење и состав нема единствено мислење. Имено, предлозите за идентификација зависат од разбирањето на првата компонента⁴⁰. Сепак мислам, заедно со М. Линдгрен⁴¹, дека тие можеле да бидат специјални мајстори при дворецот, наспроти *e-ko-so-wo-ko*, кои работеле надвор од дворецот. Можеби тука би било корисно да се цитира едно објаснување на Полукс, IX, 6: ἐπὶ τοῦτο δὲ καὶ ὁ οἰκίζων καὶ τεκταίνόμενος καὶ κατασκευάζων καὶ κατασκευαζόμενος τὴν πόλιν, καὶ ἐργαζόμενος καὶ ἐξεργαζόμενος, καὶ ποιῶν καὶ οἰκοδομοῦμενος καὶ μηχανώμενος; и во продолжение зборува за деловите τῆς πόλεως: τὰ μὲν ἔξω πόλεως ὄροι, ἐφορία ἀγορὰ, δῆμοι, κῶμαι, ἀγροί. Се разбира, сликата што ја дава Полукс не мора да биде и веројатно и не е идентична на онаа во микенскиот грчки (особено што и самиот тој остава резерви дека некои работи од оние што тој ги набројал можат да бидат и во составот на полисот), но во секој случај, можеби оваа слика ни дава можности да си ја приближиме претставата за луѓето задолжени да работат „внатре“, и таканаречените „надворешни работници“, што писарите од Кнос и Пил ги сметале важни за споменување.

Сложенката го има за прва компонента предлогот општо земено *e-*, *e-n(e)-*, *e-ni*, предлог пошироко земено, документиран во помикенскиот грчки како хом. и похомерски ἐν, ἐνί, „во, на“, арк.-кип. *iv*, лат. *in*, ранолат. *en*, оско-умбр. *en*, ст.-ир., ст.-кумр., ст.-брет. *en*, гот. *in*; во јон.-ат., еп. и лезбоскиот, документирана е и формата εἰς, „во, кон, до“, епски и јонски ἐς од ἐνς, како што е документирано во критскиот, аргоскиот. Во епскиот и поетскиот јазик е сочувана и формата ἐνί, документирана и во ирското *ini-* во *inigena*, „ќерка“; сп. и ст.-инд. сложенка *ánika-* (*eni-ok*-), алб. *inj*, „до“; во словенските јазици

⁴⁰Дека оваа сложенка е идентична со *e-te-do-mo*, веруваат: М. DORIA, *PdP* 15, 1960, p. 191; VILBORG, *Grammar*, pp. 59, 140; *Interpretation*², pp. 229, 421; *Documents*², p. 546; Н. MÜHLESTEIN, *MH* 12, 1955, p. 124, “сарач, мајстор за седла“.

⁴¹Cf. *PP* II, p. 54.

формата се појавува со *o* вокализам, *on, ж-оуца, ж-долъ, „вдолж, удолу“, нулата степен *вън-*, *въ*. Според формите што се документирани во индоевропските јазици, Ј. Покорни⁴² реконструира индоевропски форми: *n, слов. *on?, *eni, **n(e)i* и можеби *ndhi. Во микенскиот грчки предлогот општо земено претставува прв елемент од именските сложенки *e-ke-ro-go-no/-qe*, *e-ku-se-we-qe*, *e-mi-to*, *e-to-ki-ja*, како и од глаголските сложени форми *e-ke-jo-to*, *e-ne-e-si*, *e-ze-to?*, *e-we-pe-se-some-na*, *je-na-ri-po-to*, *e-te-re-ta*.

Од овој предлог е оформен и прилогот што во помикенскиот грчки гласи *ἐντός*, „внатре“, којшто веројатно претставува прва компонента од сложеното име на занимање *e-to-wo-ko/-i*.

pa-wo-ke/-ko/ko-qe, (PY Aa 795, Ab 558.B), е сложено име на женско занимање за кое се дискутираше посебно меѓу микенолозите, при што мислењата се различни како по однос на првиот, така и во врска со вториот дел од сложенката. Така, се смета дека зборот треба да се транскрибира или како */parworges/*, */pan-worges/* или */pan-woikes/*, односно - „помошнички“, „општи работнички, (=што работат сè)“, или „што се грижат за куќата“⁴³. Мислам дека е подеднакво возможно, а од семантички аспект дури и поверојатно, да се работи за препозиционална сложенка; во помикенскиот грчки сложенката *πανοῦρος* главно значи „оној што може некому сè да му стори, подлец“. Бидејќи во микенскиот грчки сложенката се однесува на жени работнички, поверојатно е да значи „помошнички“, како што верува и проф. Л. Р. Палмер⁴⁴.

Првата компонента од сложенката е предлогот општо земено *pa-ro-*, */paro-/*, *pa-*, */par-/*, документиран во сите три употреби во микенскиот грчки, како предлог потесно земено, како префикс и како преверб, му одговара на јон.-ат. *παρά*, лезб. *пáро*, апокопирано *пáр*, лат. *por-*, cf. *por-tendo*, „се покажува“, гот. *faur*, „вдолж, пред“, хет. *parā*, „надвор од“ (со генетив и аблатив), *par(r)anda*, (со датив и локатив) и

⁴²IEW, p. 311ff; GEW I, pp. 508-509; SCHWYZER-DEBRUNNER, *Gr. Gr.* II, pp. 454ss.

⁴³Сп. Ј. CHADWICK, *Minos* 8, 1967, pp. 115ff; *Mycenaean World*, p. 152; *Études*, p. 300, adn. 50; *PP* II, p. 114 и др.

⁴⁴*Interpretation*², pp. 55, 91, 443: 'ancillaries'.

pariyan, (со акузатив), „над, преку, надвор од, спроти“, тох. А *pre*, „надвор од“, *pärne*, „надвор од“, тох. Б. *parna*, „надвор од, вон“⁴⁵.

Од погоре обработениот материјал може да се види дека иако се малубројни, сложенките со втора компонента *-we-ke*, *-wo-ke*, *-wo-ko*, *-wo-ki-de* даваат еден пресек на сложените апелативи во јазичниот материјал на микенскиот грчки од втората половина на вториот милениум пред нашата ера, што е до сега откриен.

1. Од видливата разлика на завршните слогови од сложенките, забележуваме: коренски сложенки и сложенки проширени со суфикс.

2. Сложенките претставуваат: имиња на занимања и должности, технички термини и една придавка.

3. Во повеќето од сложенките што претставуваат имиња на занимања, станува збор за имиња на занимања од машки пол, но се забележуваат и имиња на занимања од женски пол, оформени со идентични суфикси со оние својствени за женскиот пол од една страна, или пак оформени со суфикси својствени за таканаречените моциони *femīnina*, т.е., формирање имиња од женски род од имињата од машки род: сп. *a-pu-ko-wo-ko*, ф. : *to-ro-no-wo-ko*, м., наспроти: *no-ri-wo-ko*, м. : *no-ri-wo-ki-de*, ф.

4. Првите компоненти од сложенките со втор дел *-we-ke*, *-wo-ke*, *-wo-ko*, *-wo-ki-de* се: а) основи од имиња: *de-ku-tu-*, *i-je-ro-*, *ku-ru-so-*, *ku-wa-no-*, *to-ko-so-*; б) префикси: *e-p(o)-*, *pa-*; в) прилози изведени од предлози општо земено: *e-ko-so-*, *e-to-*.

5. а. Вторите составки од сложенките се: а) со аблаутна *e*-степен идентична со коренот **werg-*, проширена со суфиксот *-es*, i.e. *-we-ke*; б) со аблаутна *o*-степен од коренот, т.е. **worg-*: б1) коренска именка : *pa-wo-ke*, */par-worg-es/*, *e-p(o)-wo-ke*, */ep-wolk-es/* и б2) проширена со суфиксот *-o-* за имињата на занимања од машки *to-ro-no-wo-ko*, */throno-worg-o-i/*, *de-ku-tu-wo-ko*, *deiktu-wolk-o-i/* и женски пол *a-pu-ko-wo-ko*, */ampuko-worgoi/*, или пак со суфиксот *-id-* за имињата од женски пол како моциони имиња *no-ri-wo-ki-de*, */nori-worg-id-es/*.

⁴⁵Cf. DÉLG III, 856f; Gr.Gr. II, p. 491ff.; IEW, p. 811ff.; Во врска со апокопата на вториот вокал од двослодните предлози сп. М. Buzalkovska-Aleksova, 'Is Apocope in Mycenaean Greek possible?', *Atti del secondo Congresso Internazionale di Micenologia I*, Roma 1996, p. 221-227.

б. Вторите компоненти од две сложенки: *de-ku-tu-wo-ko* и *e-ro-wo-ke* може да се разберат како */-wolk-o-i/* и */-wolk-es/* и да бидат во врска со индоевропскиот корен **swelk-/swolk-*, што значи “влече, извлекува“. Ако е тоа така, имаме можности за хомографија, што не е исклучено за слоговното писмо.

6. Што се однесува до значењето од сложенките со втор дел *-wo-ko*, забележуваме исто така повеќе специфичности во рамките на идентичната графија и идентичноста во етимологијата, бездруго условено од значењето на првата компонента: онаму каде што се работи за имињата на занимања, а првата компонента претставува определен предмет - продукт, имињата на сложенките значат *мајстори* -за ширити, за златни предмети, сино стакло, за изработка на стрели, крзна, за столари итн.

Но исто така се јавува и значењето *извршител* на *свети обреди*, како и „изработувачи на длабнатини“, т.е. *резбари*.

На предложните сложенки, пак, *e-ko-so-wo-ko* и *e-to-wo-ko*, значењето ќе им биде поскоро *внатрешни и надворешни работници* (или *мајстори*), или на *ра-wo-ke*, *помошни работнички* и сл.

7. Тие претставуваат глаголски рекциони сложенки и препозиционални рекциони сложенки со глаголски втор дел, но има можност и една посесивна сложенка, со именски втор дел, „изработка“, од именка што не е документирана како самостоен збор ни во микенскиот, ни во помикенскиот грчки.

Клучни зборови: микенски грчки, помикенски грчки, индоевропски, сложенки, коренски сложенки, препозиционални сложенки, компонента, дел, елемент, апелативи, морфолошки особености, семантички особености.

SUMMARY

Margarita BUZALKOVSKA-ALEKSOVA

ON MYCENAEAN COMPOUNDS WITH SECOND COMPONENTS

-we-ke, -wo-ke, -wo-ko, -wo-ki-de

Although the etymology of the second part of the compounds is the same, the components show differences: in ablaut grade, in the presence or the absence of compound suffixes et c. In two compounds it is possible that the second component is different: in *de-ku-tu-wo-ko*, */deiktu-wolko-i/*, 'fishermen' and in *e-p φ -wo-ke*, */ep-wolk-es/*, 'crane, hoist' vel sim.

Depending on first parts of compounds, although they are mostly verb-depending compounds, the meaning of the occupational terms differs: if they are workers: *pa-wo-ke*, *e-to-wo-ko*, *e-ko-so-wo-ko*, 'workers into or out (of the palace)' or 'performers of sacred duties': *i-je-ro-wo-ko*, or *to-ro-no-wo-ko*, 'chair-makers' and so on.